

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий Гуманітарний інститут
Кафедра англійської філології і перекладу

МАТЕРІАЛИ ДО ТЕМ КУРСУ
з дисципліни «Історія зарубіжної літератури»
за напрямом 6.020303 «Філологія»

Укладач:

канд. філол.н., доц. Головня А.В.

Матеріали до тем курсу розглянуті та схвалені
на засіданні кафедри англійської філології і
перекладу

Протокол № ____ від «__» ____ 2016 р.

Завідувач кафедри ____ Сидоренко С.І.

Лекція 1 ВСТУП. АТИЧНА ЛІТЕРАТУРА.

План лекції

1. Антична література - еталон прекрасного.
2. Міфологічний світогляд - найголовніша особливість античної літератури.
3. Античність у творчості багатьох європейських романтиків.
4. Історичне і моральне значення літератури.

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К.: Наука, 2001. – 441 с.
2. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 345 с.
3. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XVII – XVIII ст. : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 399 с.

Зміст лекції

Антична література вабила і вабить до себе високими гуманістичними ідеалами, героїзмом, красою слова, вишуканістю форми. Вона - вічне цілюще, життєдайне джерело, певною мірою норма і приклад - еталон прекрасного, животворна сила, яка, будучи творчо засвоєна на національному ґрунті, завжди допомагала і допомагатиме нам будувати культуру сучасну і прийдешню.

Література є відображенням людського життя. Появившись, вона в свою чергу діє в тому чи іншому напрямку на життя народу. Отже, щоб зрозуміти античну літературу, необхідно знати і розуміти життя тих народів, які її створили. Ці народи - древні греки і древні римляни.

Грецька література написана старогрецькою мовою, яка складалася з діалектів - еолійського, іонійського, дорійського, Починаючи з III ст. до н.е. в лоні грецької літератури почала розвиватися римська література, яка згодом злилася з нею в єдину греко-римську літературу - античну.

Родове суспільство послуговувалося своєрідною ідеологією - міфологією, яка була водночас і фантастичними релігійними уявленнями і спробами з допомогою багатих фантастикою міфів пізнати і пояснити навколишній світ, природу, її явища, нарешті саму людину у її зв'язках з природою та іншими людьми. Тому література, що виникла в умовах міфологічної ідеології, стає невід'ємною від міфології: Вона використовує міфологічні сюжети, образи, її тематика є теж міфологічною. Це є найголовнішою особливістю античної літератури.

Антична література - велике багатство жанрових форм і стилістичних засобів, яке згодом успішно засвоїли молоді європейські літератори. З античної літератури беруть свій початок майже всі відомі сьогодні жанри зберігаючи здебільшого і свої античні назви: епос, драма, мім, трагедія і багато інших.

Завдяки античній культурі і літературі в XIV ст. почалася нова культурна епоха в Західній Європі - доба Відродження. Це було відродження інтересу до античності і первісного християнства. Сама назва означає "відродження античності". Виходячи з античного захоплення людиною, її красою, її здібностями, з християнського людинолюбства і віри і здатність до безмежного духовного збагачення і вдосконалення, гуманісти доби Відродження створили новий світогляд, який пролягас і утверджує людину як найдосконаліший, витвір Господа і

	Система менеджменту якості НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.03-01-2016
		Стор. 3 з 11	

природи, утверджує право людини на земне щастя і радощі, право досліджувати світ, розкривати його таємниці, право на вільну думку і пошук.

Під впливом античної літератури в Європі виникають нові національні літератури, що користуються уже не тільки латинською, а й живими національними мовами. Ці літератури запозичують з античної літератури та історії сюжети для своїх творів, поетичні образи, багатство поетичних фігур і тропів. Наприклад, Вільям Шекспір написав на сюжети античної історії міфології та літератури поеми "Лукреція" та "Венера і Адоніс", драми "Антоній і Клеопатра", "Коріолон". В інших творах Шекспіра часто зустрічаємо античні імена персонажів, образи з міфології та історії. Антична література покликана до життя такі художні напрями, як класицизм та просвітницький класицизм, для представників, яких антична література була взірцевою класикою, станом прекрасного. Французькі драматурги Корнель Мольєр переробляли твори Еврипіда і Пловта, використовували міфологічні сюжети, античні образи. Орієнтуючись на поетику Аристотеля і Горація, Нікола Буало виклав основні естетичні принципи і закони класицизму у віршованому трактаті "Мистецтво поетичне", який мав велике значення для розвитку європейських літератур.

У лоні просвітницького класицизму розвинувся так званий ваймарський класицизм, найяскравішими представниками якого були Гете і Шиллер. Войнаровські класицисти розглядали античність як царство ідеальної краси і гармонії, як прекрасне людство, що уособлює "Чисту, людяність", мріями про гармонійну єдність особи і суспільства, вірили у виховну силу мистецтва, здатного сформуванню гармонійно розвинену особистість, яка прагнучиме серед іншого і до ідеалу свободи. Яскравим прикладом звернення Гете до античності є гімн "Прометей", який написаний у формі монологу самого титана. Гете першим у європейській поезії відродив образ знаменитого титана давньогрецьких міфів. Він зробив його символом протесту проти змертвілих традицій та авторитетів, символом справжньої любові до людей. А як він сміливо кидає в обличчя Зевсу звинувачення у самозакоханості:

... Не знаю я мізерніших,
Ніж ви, боги, у світі!
Злиденний має харч
Величність ваша:
Має дим жертвний
Та молитви дух.

Панує античний дух і в поемі "Фауст" - найвищому досягненні Гете. Самий сюжет цього твору своїми коренями сягає середньовічної античності.

Навіть романтики, що виступали проти надмірного захоплення античністю і за звернення до національного фольклору, не змогли обійтися без неї.

Варто згадати хоч би "Прометей" Байрона та "Звільненого Прометей" Шеллі. А як щодо Фраческа Петрарки, який завойовував собі славу саме латино мовними поезіями, а не італійськими віршами.

Згадаймо скільки авторів, серед яких і українець І.Котляревський, зверталися і, навіть, переробляли на свій лад "Енеїду" Вергілія.

За час свого існування антична греко-римська і християнська літератури виробили неоціненні скарби, невмирущі духовні вартості, що лягли в основу всієї європейської культури і літератури. Прагнучи до широкого охоплення реального життя, відображаючи розмаїття соціально-історичної дійсності, змальовуючи людину в усій складності її зв'язків з природою та суспільством, грецька, римська та християнська літератури античності поставили проблеми, які залишаються і сьогодні вагомими і актуальними, не втрачають свого загальнолюдського значення. Ці літератури відкрили для людства невмирущі етичні цінності: добра, людяність і

	Система менеджменту якості НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.03-01-2016
		Стор. 4 з 11	

милосердя, любов до батьківщини, готовність до подвигу і самопожертви, мужність і незламність у боротьбі, велику віру в людину, в її безмежні здібності, її потяг до добра і здатність до вдосконалення, віру в силу поетичного слова, пісні, мистецтва. В античній літературі знаходимо багато прикладів величі людського духу, поетизації високих людських чеснот. Саме в цих вічних моральних, етичних вартостях і в боротьбі за високодуховну, морально досконалу людину полягає історичне і моральне значення античних греко римської і християнської літератури, це і є їх найціннішими скарбами.

Чи не найкраще сказав про значення античності як невичерпної скарбниці. І невмирущого джерела європейської культури Іван Франко: "...З безмірно багатой греко-римської літератури лишилися лише нужденні відламки та шматочки", однак "навіть ті мізерні останки мали силу в XV та XVI ст. Обновити європейську людність, двигнути її з варварства, попхнути до нового розвитку і що вони й досі не перестала запліднювати нашого духу і творять непохитну основу нашої цивілізації".

Лекція 2 ЛІТЕРАТУРА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

План лекції

5. Соціально-історичне тло епохи Середньовіччя.
6. Жанрово-стилістичні особливості літератури Середньовіччя.
7. Основні представники літератури Середньовіччя.
8. Історичне і моральне значення літератури Середньовіччя.

Література

4. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К.: Наука, 2001. – 441 с.
5. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 345 с.
6. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XVII – XVIII ст. : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 399 с.

Зміст лекції

Якщо говорити про середньовічну літературу, то на території сучасної Англії збереглися пам'ятники рунічної писемності англосаксів (написи на мечах і предметах домашнього побуту, напис на висіченому з каменю хресті в селі Рутвелл у Шотландії). Відомо про існування пісень, що виконувалися під час весільних і похоронних обрядів, у процесі праці, під час військових походів. Сказання, легенди і пісні передавалися з роду в рід. Їх виконували співаки, що малися в кожному племені.

Розрізнялися співаки-поети (*скопи*), що були творцями пісень, що виконуються ними, і *співаки-виконавці* (глимени), що виконували пісні, створені іншими.

Язичеські жреці забороняли записувати поетичні твори; їхній запис почав здійснюватися ученими ченцями після прийняття християнства. Але записано було далеко не всі; багато записів не збереглися, а багато які з них неодноразово змінювалися надалі і піддавалися християнізації.

Датування збережених творів представляє значні труднощі. Точні дати створення багатьох творів середньовічної літератури не встановлені. Час виникнення твору, його первісний запис і поява збереженої дотепер редакції не завжди збігаються.

Так, найбільш значний зі збережених творів середньовічної поезії – поема *Beowulf* – дійшла до нас у списках X в., а виникнення цього пам'ятника відноситься приблизно до VIII ст. Перше англійське видання поеми здійснене в 1833 р.

Beowulf – один зі зразків середньовічного героїчного епосу. Поема виникла на основі стародавніх німецьких переказів, що відносяться до язичеських часів. Ці перекази з'явилися в середовищі німецьких племен задовго до їхнього переселення на територію Британії. Дія поеми відбувається на берегах Балтійського моря, і в поемі немає згадування про Британію.

Beowulf оповідає про пригоди відважного геатського витезя Беовульфа, який позбавив Данію від страшного морського чудовиська Гренделя.

По своєму складу поема про Беовульфа — явище складне. Редакція, що дійшла до нас, свідчить про те, що покладені в основу оповідання казкові мотиви були перероблені згодом відповідно до принципів героїчної епопеї. Мотиви сказань часів раннього середньовіччя (опису боїв з морськими чудовиськами і драконом, що мають паралелі з народних казках і ісландських сагах) сполучаються в поемі з елементами, що свідчать про більш пізню

	Система менеджменту якості НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.03-01-2016
		Стор. 6 з 11	

переробку їх у дусі християнської релігії. З тексту поеми зникли імена язичеських богів, але згадуються біблійні імена (Авель, Ний) і біблійні перекази (про потоп); Грендель названий нащадком Каїна, а морські чудовиська — виплодом пекла; у вуста Беовульфа вкладені наставляння християнського характеру. У поемі неодноразово згадується про втручання бога в події, що відбуваються, (Беовульф перемагає чудовисько, тому що цього бажає бог); у першу частину поеми включені рядки.

Книга стає більш прив'язаною до реального життя, що позначилося на її форматі, котрий значно зменшився, набуває поширення навчальна література, а також записи поетичних та прозових творів. Створення книг перестає бути справою виключно церковних осіб.

Література XII—XIII ст. мала переважно викривальне спрямування щодо існуючих порядків. Особливе місце займала поезія вагантів (від німецького — бродячі люди), які вперше з'явилися у Німеччині і Франції. Творчість вагантів була вільнодумною, бешкетною, а отже дуже далекою від аскетичних ідеалів середньовіччя — вони оспівували безтурботні веселощі, вільне життя, викривали зажерливість католицького духовенства.

У XI—XII ст. сформувався героїчний епос. Найбільш відомим твором цього жанру у Франції стала "Пісня про Роланда", у якій підступній зраді протиставляється патріотична вірність. Задля свого сеньйора головний герой готовий витерпіти великі страждання і, навіть, віддати своє життя. Видатною пам'яткою німецького героїчного епосу є "Пісня про Нібелунгів", у якій розповідається про загибель Бургундського королівства під ударами гунів у 437 р., звеличуються лицарські звичаї Німеччини XII ст. Морально-етичний образ лицаря наділявся рисами, які можуть бути визнані загальнолюдськими моральними цінностями, — лицар повинен молитись, уникати гріха, пихатості та негідних вчинків, захищати вдів і сиріт, воювати лише за справедливу справу.

При дворах сеньйорів з'явилася куртуазна поезія, що прославляла інтимні почуття і культ служіння "прекрасній дамі". Цей культ займав центральне місце у творчості трубадурів — провансальських поетів, серед яких були і лицарі, і великі феодалі, і прості люди. Поезії трубадурів властива різноманітність жанрів: пісні любовні, ліричні, політичні, пісні, які висловлюють тугу з приводу смерті якогось сеньйора. Великою популярністю користувалися й куртуазні романи з таємничими пригодами, зачарованими людьми, чудотворними явищами тощо.

Дуже популярною в середньовіччі була поезія трубадурів – (провансальських поетів у XII-XIII ст.). Головна тема їх поезії – оспівування васальського служіння дамі, полум'яного кохання.

Театр, що відігравав політичну роль у середньовічній культурі, на межі 11-12 ст. демонструє перехід від літургійної драми до містерії. Містерії були вже менше пов'язані з Богослужінням. Сюжети містерій звичайно бралися зі Старого Заповіту, або ними ставали події, пов'язані з життям і воскресінням Ісуса. Міська драма тісно пов'язана з народними ігрищами, обрядами, із селянськими весняними та осінніми святами.

Щодо розвитку світської літератури, то вона не була відображенням дійсності, а подавала ідеальні уявлення про людину. Основні жанри цього періоду – епос, лірика, романи.

Значне місце в Середньовічній літературі посідали оповіді про подвиги лицарів. Зростання ролі бюргерства змусило еліту виробити кодекс, який можна було б проставити наміром "третього стану" піднятися на вищі щаблі у суспільстві. Тому в куртуазній (лицарській) літературі герой неодмінно вихвалявся чудовим генеалогічним деревом. У лицарській літературі описувалися незвичайні пригоди лицарів, їх випробування. Звичайною темою куртуазного роману було також випробування вірності. Найвідомішими лицарськими романами були "Івен, або лицар Лева" Кретьєна де Труа та "Роман про Тристана та Ізольду".

Лекції 3 – 4

ПЕРЕДУМОВИ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ. ГУМАНІЗМ ЯК ІДЕОЛОГІЯ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ І ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЇЇ КУЛЬТУРИ. НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПЕРЕВОРОТ ТА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ НОВОГО ЧАСУ. ОСНОВНІ ХУДОЖНІ СТИЛІ XVII-XVIII СТ.

План лекції

1. Передумови епохи Відродження.
2. Ідеологічні засади епохи Відродження.
3. Основні представники літератури Відродження.
4. Епоха Відродження у різних європейських культурах.
5. Історичне і моральне значення літератури Відродження.

Література

Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К.: Наука, 2001. – 441 с.

Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 345 с.

Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XVII – XVIII ст. : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 399 с.

Зміст лекції

Епоха Відродження – період в історії культури Західної Європи, який почався в Італії. Відродження поділяється на 4 етапи:

- друга половина XIII - XIV ст. – проторенесанс (перед-відродження);
- XV ст. – раннє Відродження;
- кінець XV ст. – перша третина XVI ст. – Високий Ренесанс;
- XVI ст. – пізній Ренесанс.

Сам термін "Відродження" (фр. Renaissance, від лат. renascor – відроджуюся) введено в ужиток у XVI ст. живописцем та істориком мистецтва Джордано Вазарі, який хотів підкреслити цією назвою особливий інтерес свого часу до античності, відновлення її традицій.

За своїм характером епоха Відродження (або Ренесанс) є перехідною. З нею пов'язаний важливий перелом в культурному розвитку: кінець панування середньовічної культури і початок формування культури Нового часу.

Саме тому епоха Відродження була спрямована на пошук індивідуальності, прагнула усвідомити та обґрунтувати незалежну гідність індивідуальної думки, способу життя. У XIII ст. з'являються поняття "особа" й "особистість". У добу, що передувала Відродженню, "всі співали в унісон", тобто на один голос, не виявляючи індивідуальності.

Наукові відкриття Джордано Бруно про безкінечність Всесвіту, існування невідомих на цей час планет в межах Сонячної системи, обертання Сонця і зірок навколо осі, математичні розрахунки Паоло Тосканеллі, який висунув ідею про можливість дістатися Індії західним шляхом (його картами користувався Колумб) - все це відкривало можливості пізнання світу.

В Італії раніше, ніж в інших європейських країнах, почався процес розкладання феодальних і зародження нових, буржуазних відносин. Для Італії характерний ранній і дуже швидкий розвиток міст. Тут зіграло свою роль вигідне географічне положення, що зробило країну головною торговою посередницею між Сходом і Європою (виникає безліч італійських торгових факторій, у тому числі й у Криму: Кафа – Феодосія, Солдайя – Судак, Балаклава). Концентрація

	Система менеджменту якості НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.03-01-2016
		Стор. 8 з 11	

капіталу дозволила перейти від торговельних операцій до кредитних. **Італія – батьківщина банківської справи** ("банк" від італ. Banco: лава, конторка – малася на увазі лава міняйл).

Багата верхівка включала різноманітні елементи суспільства. Характерна особливість ранньої буржуазії – складна економічна база (торговельні, банківські операції, мануфактура, земельна власність).

Розкіш нових багатіїв обумовлювала попит на архітекторів, художників, поетів. Правителі потребували секретарів, майстерних дипломатів, юристів. Діловим людям був необхідний штат службовців. У містах зростала потреба у лікарях, вчителів, нотаріусах. Таким чином з'являється інтелігенція, яка відіграла провідну роль у формуванні культури Відродження. Вона, з одного боку, обслуговувала пануючий клас, виражала його інтереси, а з іншого – поповнювалася вихідцями з різних станів суспільства, була пов'язана з традиціями народної культури.

Водночас **створенню нового мистецтва сприяло захоплення італійців античністю.** Архітектура Ренесансу відродила античні колони і пілястри, деякі декоративні форми, які створили стиль Ренесансу. У скульптурі майстри, схилившись перед античним мистецтвом, беруть сюжети з античної історії та міфології. Найпоширеніший матеріал скульптура – мармур. Використовуються також дерево, бронза, глина. Майстри прославляли людину. Епоха титанів, як називають добу Відродження, подарувала загально-визначних геніїв: Леонардо да Вінчі, Мікеланджело і Рафаеля.

Гуманізм як ідеологія Відродження

Гуманізм (від лат. humanus – людський, людяний) спочатку виникає як світське вільнодумство епохи Відродження. Започаткований у середині XVI ст. передовими мислителями Італії, він швидко поширився по всій католицькій Європі й став головною течією в тогочасному духовному житті, впливаючи на філософську, етичну, естетичну думку, на мистецтво Відродження впродовж XIV- XV ст.

Важливу роль у формуванні ренесансного гуманізму відіграла антична традиція, схилання перед досягненнями древніх греків і римлян. Гуманісти не просто дуже багато робили для збереження, вивчення древніх рукописів, пам'ятників мистецтва, вони вважали себе прямими спадкоємцями античної культури з її абсолютно іншим, ніж християнське, ставленням до життя.

Основною ознакою культури Відродження, на протигагу церковно-феодалній культурі, є її світський характер. Люди Відродження піддавали критиці систему феодального світогляду, їм були чужі його ідеали і догми (ідея "тріховності" людини, її тіла, пристрастей і прагнень). Систему нових поглядів визначають як антропоцентризм (від грец. anthropos – людина і центр). Людина, а не божество, стоїть в центрі світогляду гуманістів. Ідеал гуманістичної культури – всебічно розвинена людська особистість, здатна насолоджуватися природою, любов'ю, мистецтвом, досягненнями людської думки, спілкуванням з друзями.

Ще однією особливістю був **індивідуалізм**. Не походження людини, а її розум і талант, заповзятливість повинні забезпечити їй успіх, багатство, могутність. Індивідуалізм, який лежав у основі нового світосприйняття, був у прямій протилежності до феодального корпоративного світогляду, згідно з яким людина утверджувала своє існування тим, що була членом якої-небудь корпорації – общини в селі, цеху в місті та ін. Ідеалізованим вираженням раннього індивідуалізму було утвердження гуманістами цінності окремої людської особи і всього того, що з нею пов'язано. Це мало безперечно прогресивне значення.

Гуманісти пішли далеко вперед від філософських і моральних переконань феодально-церковної культури. Новий світогляд об'єктивно містив заперечення релігії: в центр світобудови ставилася людина, а не Бог, знання, а не віра. Однак не можна спрощувати взаємовідносини

	Система менеджменту якості НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.03-01-2016
		Стор. 9 з 11	

гуманістів і церкви. Вони не були атеїстами. Їх критика не торкалася основ релігії, відкидалися лише крайнощі (вимога аскетизму ін.).

Серед гуманістів було багато духовних осіб (Микола Кузанський був єпископом, священником став Франческо Петрарка), часто церковні сановники, в тому числі Папи римські, ставали меценатами. Багато творів мистецтва надихалося біблійними сюжетами. Нерідко художники, архітектори працювали на замовлення римського двору, збільшуючи вплив католицької церкви (Сикстинська капела, собор Св. Петра). Внутрішнє розкріпачення, вільнодумство цілком поєднувалося у гуманістів з вірою в Бога, конфлікту з католицькою церквою дуже довго не виникало.

Гуманізм як ідеологія Відродження відіграв головну роль в оновленні загальної культури епохи. Перш за все, він сформував нове ставлення до людської особистості, визнав індивідуальність однією з найцінніших людських якостей. Водночас гуманістичній культурі притаманне нове розуміння природи. Гуманістична культура змінила ставлення до наукової традиції, до способу отримання й трактування знань про світ, сам характер наукової інформації. Чималою мірою вплинув християнський гуманізм на європейську культуру XVII ст.

Реформація і особливості розвитку її культури

Перехід від середніх віків до Нового часу співпадає з зародженням буржуазних відносин і у кожній країні мав свої особливості. Якщо Італія у XIII ст. стає батьківщиною Відродження, то у Німеччині на початку XVI ст. складається новий світогляд, який дістав назву **Реформація** (від лат. *reformatio* – перетворення, поліпшення) – суспільно-політичний рух, спрямований проти католицької церкви. У 1517 р. у місті Віттенберг священник Мартин Лютер виступив з 95 тезами, спрямованими проти індульгенцій. Він висловив не лише власну позицію, а й протест бюргерства проти пануючих феодалів і церкви.

Німецькій бюргерській культурі початку XVI ст. властиве відчуття "кінця часу", крихкості життя, ефемерності й навіть нікчемності людської істоти. М. Лютер переклав із латини німецькою мовою середньовічну пісню "Посеред життя обложени смертю", яка стала типовим виразом настроїв дрібної буржуазії та всіх, хто не належав до панівного класу. Проте вже існувало особисте ставлення до світу, що виникло за доби Відродження, і воно допомогло бюргерам витерпіти всі негаразди. Ідеалами стали праця, чесність, скупість. Ідеї Реформації поширилися в інших країнах. У Швейцарії їх пропагував Жан Кальвін, який проголосив своїми цінностями самообмеження, аскетизм, накопичення, що відповідало буржуазному характеру протестантизму.

Основна ідея Лютера – для віри у Бога не треба церкви – посередника між Богом і людьми, християнське вчення треба вивчати самостійно, спасіння душі досягається тільки вірою у Бога, а не виконанням церковних обрядів. Замість церкви як таємничого колективу, де ієрархи забезпечували безпосереднє спілкування з Христом, було створено молитовні будинки, де слухали проповіді та співали молитви без будь-яких таїнств, обрядів і містичних посередників. Туди ходили звичайні люди, що свідомо стежили за своєю поведінкою й фіксували порушення. Для культури періоду Реформації характерна простота оформлення церкви, світська музика, скасування поклоніння іконам і святим. Збереглися лише деякі світські свята та дві магичні дії (хрещення і причастя), богослужіння складалося переважно з проповідей, спільних молитов та співання псалмів.

Епохи Відродження і Реформації переплітаються, але не співпадають. Якщо Відродження у XVI ст. досягло найвищого розвитку, то Реформація тільки починається.

Науково-технічний переворот та формування світогляду Нового часу

Становлення культури Нового часу припадає на XVII-XVIII ст. Цей період починають буржуазні революції в Нідерландах та Англії і завершують війна за незалежність англійських

	Система менеджменту якості НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.03-01-2016
		Стор. 10 з 11	

колоній у Америці та Велика французька революція (1789-1793 р.). За ці 200 років остаточно сформувалися національні держави та їх культура.

Протестантизм став джерелом розвитку вільнодумства, що сприяло величезним відкриттям:

- геліоцентричній системи М. Коперніка,
- фізичних та астрономічних досліджень Галілео Галілея,
- відкриттю руху планет по еліпсам І. Кеплера,
- теорії кровообігу У. Гарвея,
- створенню мікроскопічної анатомії М. Мальпігі,
- дослідженню мікроорганізмів за допомогою мікроскопа А. Левенгука,
- відкриттям І. Ньютона в галузі астрономії, фізики, механіки та ін.

Наприкінці XVIII ст. відбувається науково-технічний переворот: відкриття парової машини Д. Уатта, механічної прядильної машини і ткацького станка та ін., що починає еру промислової революції нового століття.

Відповідно до наукових досягнень змінюється світогляд людини. Просвітництво (XVIII ст.) поширило ідеї раціоналізму та започаткувало суспільні й правові ідеї, які лягли в основу державного будівництва сучасної західної цивілізації.

Класичною країною Просвітництва була Франція. Ініціатором нового руху вважають Вольтера (Франсуа Марі Аруа), який залишив велику творчу спадщину: вірші, повісті, романи, наукові праці. Усе життя він провів у вигнанні за сатиричні вірші, в Англії написав відомі "Філософські листи", тираж яких було спалено. Вольтер боровся проти церкви, але не був атеїстом. Основні ідеї його праць: рівність, свобода і приватна власність. Засновником конституційної думки вважають політичного діяча і філософа Шарля Луї де Монтеск'є. Головний його труд – "Дух законів" (1748 р.) – збірник афоризмів.

Серед ідеологів Просвітництва найбільше суспільне значення мали твори Жан Жака Руссо, який виступав проти соціальної нерівності, деспотизму й рабства, визначав виховання як засіб розвивати в людині природні основи здоров'я й моральності.

Філософське обґрунтування різних форм пізнавальної діяльності було реалізоване в XVII-XVIII ст. у рамках двох суперечливих напрямів – раціоналізму та емпіризму. Раціоналізм (від лат. *rationalis* – розумний) визнає єдиним джерелом пізнання розум, а емпіризм (від грец. *empeiria* – досвід) – чуттєвий досвід.

Основні художні стилі XVII-XVIII ст.

Характерною рисою мистецтва XVII-XVIII ст. було швидке виникнення та зміна художніх стилів:

- у першій половині XVII ст. – бароко,
- у другій – класицизм,
- у першій половині XVIII ст. – рококо,
- а у другій – знову класицизм.

Художній стиль бароко (від італ. *barocco* – вибагливий, химерний) сформувався після глибокої духовної кризи, зумовленої Реформацією. Він полягав у спробах поєднання урочистого, пишного дворянського стилю з елементами різноманітності, мінливості. Створювався ефект контрастності за рахунок поєднання реальності з ілюзією. Цей стиль був реалізований у різних видах мистецтва (архітектурі, живопису, музиці), але його суть найкраще відобразив театр. Уявлення про дійсність як театр, де немає різниці між реальністю та ілюзією, свідчить про світоглядну кризу. У стилі бароко будуються не лише споруди, але й архітектурні ансамблі (площа св. Петра у Римі – архітектор П. Берніні). Виникає архітектура фонтанів (Петергоф,

	Система менеджменту якості НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.03-01-2016
		Стор. 11 з 11	

фонтан Треві у Римі та ін.). Значної ролі набувають інтер'єри (люстри, драпірування, лепні оздоблення). Живопис та скульптура втрачають самостійне значення і стають часткою декору. Ще складнішим і неоднозначнішим був **художній стиль класицизму** (від лат. classicus – взірцевий), який виник у Франції в період абсолютизму XVII ст., а потім удосконалювався у XVIII ст. Ґрунтуючись на принципах філософського раціоналізму, класицизм виховував ідеальне уявлення про розумну та справедливую владу освіченого монарха. У художніх творах переважали громадянські, героїчні та патріотичні мотиви. У дусі античного естетичного ідеалу утверджувався поділ жанрів мистецтва на "високі" (трагедія, ода, героїчна поема) та "низькі" (комедія, байка, сатира, ідилія), де героями були селяни та міщани.

У надрах Просвітництва виник ще один художній метод – **просвітницький реалізм** (лат. realis – суттєвий, дійсний), за допомогою якого митці намагалися розглянути проблему несумісності конкретної людини з її егоїстичними інтересами та "людини взагалі" – носія розуму та справедливості. Вони виявили, що "громадянинові світу", вільному від усіх станових, конфесійних і національних особливостей, немає місця в конкретних історичних умовах (усім відомі твори "Робінзон Крузо" Данієля Дефо і "Мандрі Гуллівера" Джонатана Свіфта).

Просвітницький напрям у художній культурі проявився також у **методі сентименталізму** (фр. sentimentalisme, від serntiment – почуття), який був своєрідною реакцією на надмірний раціоналізм класицизму з його нехтуванням почуттями простої людини. Сентименталізм не лише доповнював, а й заперечував раціоналізм, оскільки тяжів до зображення світу як алогічного, позбавленого цілісності й завершеності. У цьому спостерігається момент кризи просвітницької культури.

Художній стиль рококо (від фр. rocaille – схожий на мушлю) схожий на бароко, але відрізняється від нього невеликими розмірами виробів. Характеризується декоративністю, розкішністю, витонченістю, ніжним кольором (рожевий, сірий, голубий); основний матеріал – фарфор і перламутр. У цьому жанрі творили придворні художники Франції: Буше, Жан-Антуан Ватто; створювались предмети побуту – меблі, посуд. Особливо відомим є посуд фарфорових заводів у Севрі (Франція), Нейсені (Німеччина), Петербурзі (Імператорський фарфоровий завод).

На думку багатьох дослідників, епоху Нового часу завершує творчість І. В. Гете. У видатному творі "Фауст" він показує історичний тип людини, яка прагне знайти Дійсність на основі Розуму.